

SOCIAAL-PASTORALE WETENSCHAPPEN IN ACTIE

Het programma van 'Sociaal-pastorale wetenschappen in actie' omvat de volgende onderdelen:

- Pastorale en levensbeschouwelijke gespreksvoering (inclusief pastorale en levensbeschouwelijke psychologie);
- Christelijke spiritualiteit;
- Werkplaats spiritualiteit en professionaliteit;
- Geestelijke verzorging;
- Religieuze educatie en mystagogie.

Pastorale en levensbeschouwelijke gespreksvoering (inclusief pastorale en levensbeschouwelijke psychologie)

Docent: drs. L. (Lenie) Scherpenzeel

Doelstelling (algemeen)

Toerusting van de student - in een wisselwerking van theorie (kennis), reflectie daarop (inzicht) en praktische oefeningen - met datgene wat zij/hij ten minste nodig heeft om als pastor c.q. geestelijk begeleider te kunnen functioneren.

Daarbij zijn van belang:

- zelfkennis en eigen spiritualiteit;
- kennis van en inzicht in verschillende visies op pastoraat c.q. geestelijke begeleiding;
- kennismaking met verschillende werkvelden;
- kennis van en inzicht in een aantal aspecten van de pastorale en levensbeschouwelijke psychologie;
- het ontwikkelen van een bij de eigen persoonlijkheid passende visie en een daarmee corresponderende attitude;
- inzicht in en toepassing van technieken van pastorale en levensbeschouwelijke gespreksvoering, ook gericht op vormen van begeleiding die beogen vooral de te begeleiden persoon 'het werk' te laten doen.

Oriëntatiejaar (jaar 1)

5 dagdelen, 4 studiepunten

Doelstelling (specifiek)

In dit traject ligt de nadruk op een eerste verkenning en oriëntatie, en het leggen van een basis voor een eigen visie op pastoraat c.q. geestelijke begeleiding en een daarmee corresponderende grondhouding.

De student maakt aan de hand van literatuur kennis met enkele belangrijke visies en werkvelden, en gaat op zoek naar een eigen grondhouding en een daarmee corresponderende visie op pastoraat c.q. geestelijke begeleiding.

Daarbij is van belang dat de student enig inzicht krijgt in het werken met biografie en in het werken met de 'systemen' waarvan mensen (inclusief de begeleider zelf) deel uitmaken. In dat kader leert de student begrippen kennen als: homeostase, emotionele driehoeken en triangulatie. Ook leert zij/hij het belang van zelfdifferentiatie en niet-angstige of ontspannen aanwezigheid, de directe rede, de betekenis van intrapsychische informatie.

Er wordt een begin gemaakt met het bestuderen van: J. Dijkstra, *Gespreksvoering bij geestelijke verzorging. Een methodische ondersteuning om betekenisvolle gesprekken te voeren*, Soest, 2007 en R. Ganzevoort & J. Visser, *Zorg voor het verhaal, achtergrond, methode en inhoud van pastorale begeleiding*, Zoetermeer, 2007.

Toetsing

Het schrijven van een leesverslag.

Literatuur

Verplicht:

- J. Dijkstra, *Gespreksvoering bij geestelijke verzorging. Een methodische ondersteuning om betekenisvolle gesprekken te voeren*, Soest, 2007.
- R. Ganzevoort en J. Visser, *Zorg voor het verhaal, achtergrond, methode en inhoud van pastorale begeleiding*, Zoetermeer, 2007.
- H. Zock, 'De brief van de karper: geloven in de tijd van de psychologie', in: W.B. Drees (red.), *Een beetje geloven. Actualiteit en achtergronden van het vrijzinnig christendom*, Amsterdam, 1999.
- Het tijdens de colleges uitgereikte materiaal (samengesteld door de docent).

Aanbevolen:

- B. Bakker, *Luisteren 2.0. Anderen tevoorschijn luisteren*, Gorinchem, 2013.
- M. Blom, *Een mens die mensen vergezelt. Pastoraal vademecum*, Zoetermeer, 2001.
- M. Blom, *Als woorden tekort schieten. Pastorale actiemogelijkheden*, Zoetermeer, 2003.
- J. Bodisco Massink, *Als een heilige tekst. Opstellen over pastoraat en psychotherapie*, Tilburg, 2004 (te bestellen via www.ksgv.nl).
- J. Bodisco Massink, *Tussen de regels. Psychotherapeutische vaardigheden voor pastoraat en geestelijke verzorging*, Tilburg, 2013 (te bestellen via www.ksgv.nl).
- J. Smit, *Tot de kern komen. De kunst van het pastorale gesprek*, Utrecht, 2016.
- H. Stroeken, *Kleine psychologie van het gesprek*, 4^e druk, Amsterdam, 2000.

Jaar 2 en jaar 3

Jaar 2: 5 dagdelen, 4 studiepunten

Jaar 3: 2 dagdelen, 2 studiepunten

In dit traject vindt een verdere uitwerking en verdieping plaats van de stof van het oriëntatiejaar. Bovendien wordt aandacht gegeven aan de eigen spiritualiteit van de student. Daarbij kunnen als vormen van begeleiding ook (aspecten van) bibliodrama en spiritueel bijbellezen aan de orde komen. De (schriftelijke) reflectie op de literatuur wordt in dit traject voortgezet.

Toetsing

- Opdrachten en oefeningen: De theorie zal steeds vertaald worden in korte oefeningen ('vignetjes'), waardoor wat men leert ook 'aan den lijve' wordt ervaren.
- Voortgezette schriftelijke reflectie op de literatuur.

Literatuur

Verplicht:

Zie ook bij jaar 1. Wordt voor het overige nader bekend gemaakt.

Aanbevolen:

Zie ook bij jaar 1, en verder:

- H. Andriessen, *Oorspronkelijk bestaan. Geestelijke begeleiding in onze tijd*, Baarn, 1996.

- H. Andriessen, *Een eigen weg te gaan. Ouderen en spiritualiteit*, Kampen, 2004.
- M. van den Berg, *Door je verdriet heen groeien*, 13^e druk, Kampen, 2008.
- R. Bons-Storm, *Hou gaat het met jou? Pastoraat als komen tot verstaan*, Kampen, 1989.
- R. Bons-Storm, *Kracht en kruis. Pastoraat met oudere vrouwen*, Kampen, 2000.
- M. den Dulk en H. Zock (red.), *Pastoraat in cultuurfilosofisch perspectief*, Zoetermeer, 2001.
- E.H. Friedman, *Van geslacht op geslacht. Systeemprocessen in kerk en synagoge*, Gorinchem, 1999.
- *Herademing. Tijdschrift voor spiritualiteit en mystiek*, Kampen, (telefonisch te bestellen via 038-3392578).
- A. Grün en R. Robben, *Grenzen stellen*, Kampen, 2005.
- G. Heitink, *Pastorale zorg. Theologie, differentiatie, praktijk*, in de reeks: Handboek Praktische Theologie, Kampen, 1998.
- G. Hellinga, *Lastige lieden. Een inleiding over persoonlijkheidsstoornissen*, Amsterdam, 2009.
- L. Hoekendijk, *Levenskunst van ouderen. Praktische filosofie met een persoonlijk accent*, 2^e druk, Amsterdam, 2007.
- C. Hogerzeil en B. van den Berg, *Verhalen in beweging. Werkboek voor bibliodrama*, Zoetermeer, 1996.
- W. ter Horst, *Over troosten en verdriet*, Kampen, 2007.
- K. van Ieperen, *Contextuele hulpverlening*, 2^e, herziene druk, Houten, 2016.
- P.E. Jongsma-Tieleman, *Godsdienst als speelruimte voor verbeelding een godsdienstpsychologische studie*, Kampen, 1996.
- M. Keirse, *Helpen bij verlies en verdriet. Een gids voor het gezin en de hulpverlener*, Tielt, 2003.
- G. Kramer-Hasselaar en R. Vissinga (red.), *Pastoraat bij sterven en rouw. Handreiking voor bezoekermedewerkers*, Utrecht, 2015.
- E. Kübler-Ross, *Lessen voor levenden. Gesprekken met stervenden*, 29^e druk, Amsterdam, 2006.
- H. Kushner, *Als 't kwaad goede mensen treft*, Baarn, 1998.
- C. Leget, *Ruimte om te sterven. Een weg voor zieken, naasten en zorgverleners*, 2^e, herziene druk, Tielt, 2012.
- C. ter Linden, *Een land waar je de weg niet kent. Omgaan met rouwenden. Een handreiking voor wie in zijn omgeving te maken heeft met mensen in rouw*, 6^e druk, Zoetermeer, 2001.
- C.H. Lindijer, *Gids voor reisgenoten. Handboek voor lekepastoraat*, 6^e druk, Zoetermeer, 1999.
- C.H. Lindijer, *Ouderen ontmoeten. Pastorale en andere contacten met oudere mensen*, Zoetermeer, 1999.
- C. Menken-Bekius, *Werken met rituelen in het pastoraat*, Kampen, 2001.
- C. Menken-Bekius en H. van der Meulen, *Reflecteren kun je leren. Basisboek voor pastoraat en geestelijke verzorging*, Kampen, 2007.
- C. Menken-Bekius en H. Schaap-Jonker (red.), *De casus als instrument voor theoloog, pastor en geestelijk verzorger*, Kampen, 2010.

- H. Meulink-Korf en A. van Rijn, *De onvermoede derde. Inleiding in het contextueel pastoraat*, Zoetermeer, 2002.
- H. Meulink-Korf, *Opnieuw aangesproken. Doordenken op contextueel pastoraat*, Gorinchem, 2013.
- P. van Middelaar, *Spiritualiteit en zorgverlening*, Tielt, 2005.
- A. Polspoel, *Wenen om het verloren ik. Over verlies en rouwen*, 9^e druk, Kampen, 2003.
- A. Polspoel, *Het was toch een mooi leven. Rouw van ouderen om het verlies van de partner*, Leuven, 2008.
- J. van Saane, *Religie is zo gek nog niet. Een introductie in de godsdienstpsychologie*, Kampen, 2010.
- M. Thans (red.), *Uit betrouwbare bronnen. De pastorale praktijk vanuit contextuele optiek*, Zoetermeer, 2007.
- M. Thans en A. Lampe, *Balans tussen werk en thuis. Werkboek voor contextuele loopbaanbegeleiding*, Gorinchem, 2013.
- A.F. Verheule, *Angst en bevrijding. Theologisch en psychologisch handboek voor pastorale werkers*, Baarn, 1997.
- J. Viorst, *Noodzakelijk verlies. De liefdes, illusies, afhankelijkheid en irreële verwachtingen die wij allen moeten opgeven om te kunnen groeien*, Baarn, 1988.
- I.D. Yalom, *Tegen de zon in kijken. Doodsangst en hoe die te overwinnen*, Amsterdam, 2008.
- M. Weggemans, *Broederziel alleen. De dood van een broer of zus een plaats geven*, Kampen, 2005.
- W. Zijlstra, *Op zoek naar een nieuwe horizon. Handboek voor klinische pastorale vorming*, Nijkerk, 1989.
- *De Huisbezoekserie*, Utrecht, 2012.
- *Handelingen, Tijdschrift voor Praktische Theologie*. Uitgeverij Waanders, Zwolle.
- *Ouderlingenblad*. Zie www.ouderlingenblad.nl.

Christelijke spiritualiteit

Docent: dr. R.P.H. (Rob) Pauls

Oriëntatiejaar (jaar 1)

3 dagdelen, 3 studiepunten

Inhoud en leerdoelen

- Overzicht van de geschiedenis van de christelijke spiritualiteit in vogelvlucht.
- Kennismaking met begrippen en definities in spiritualiteit als wetenschappelijke discipline.
- Capita selecta: sleutelfiguren uit de geschiedenis van de christelijke spiritualiteit.

Toetsing

Paper over een thema naar keuze uit de geschiedenis of systematiek van de christelijke of niet-christelijke spiritualiteit in de meest brede zin van het woord.

Literatuur

Ten behoeve van paper. Naar keuze en in overleg.

Werkplaats spiritualiteit en professionaliteit

Docent: mevr. L. (Loes) van Laar

Doelstelling:

Het werk van pastoraal werker c.q. geestelijk begeleider vereist een integratie van vakkennis, zelfkennis, vakbekwaamheid en persoonlijke spiritualiteit. In de 'werkplaats spiritualiteit en professionaliteit' wordt gewerkt aan een dergelijke integratie, mede met het oog op de vaardigheid om dergelijke educatieve vormingsprocessen te begeleiden.

Belangrijke en terugkerende vragen daarbij zijn:

Wat kan er in een groep leven?

Wat houdt deze groep bezig?

Wat houdt mijzelf bezig?

Hoe kijk ik hier naar in het licht van het hier en nu?

En in het licht van wat mij en ons te boven gaat?

Oriëntatiejaar (jaar 1)

5 dagdelen, 3 studiepunten

Werkvormen

Een werkplaats, een proeftuin met ruime mogelijkheden tot inbreng van de studenten zelf, met inbreng uit kunst, literatuur, muziek, theater, nieuwe media.

Dit vergt:

- een degelijke voorbereiding thuis,
- een uitvoering waar mogelijk door en voor (mede)studenten,
- het schrijven van verslagen, en
- het samenstellen van een portfolio.

Werkmateriaal met inhoud en opdrachten per les wordt in de eerste les van ieder jaar uitgereikt.

Toetsing

Een door de student samengesteld portfolio dat aan het eind van ieder studiejaar ingeleverd wordt bij de docent die het portfolio beoordeelt. Tijdens jaar 2 wordt de presentatie van een vrijzinnig religieuze viering apart beoordeeld.

Verplichte literatuur:

- K. Kirkland e.a., *'k Zou zo graag een ketting rijgen. Levensthema's voor kringgesprekken met ouderen*, Zoetermeer, 2011.

Jaar 2 en jaar 3

- Jaar 2: 3 dagdelen, 2 studiepunten,
Zie ook onderdeel **Vrijzinnig Vieren** (onder **Voorgaan en Vieren**)
- Jaar 3: 2 dagdelen, 2 studiepunten

Toetsing

Leesverslagen van spirituele literatuur, reflectieverslagen van de bijeenkomsten, presentaties in diverse vormen, diverse eigen bijdragen aan de bijeenkomsten.

Literatuur

Aanbevolen:

- J. van Ark en H. de Roest (red.), *De weg van de groep. Leidinggeven aan groepen in gemeente en parochie*, Zoetermeer, 2004.
- K. Knispel en R. Bemelmans, *Skills / Presenteren*, Pearson Benelux B.V., 2010.
- D. Bloch, *Door de bomen het bos zien. Presenteren voor de kwaliteitsmanager*, Alphen aan den Rijn, 2000.
- E. de Bruin, *Vergaderen? Niet doen!*, 2^e druk, Amsterdam/Antwerpen, 2014.
- J. de Bruijn, M. Morshuis en B. Verdonck, *De kleine social media voor dummies*, Amersfoort, 2015.
- W. Derkse, *Levensregel voor beginners. Benedictijnse spiritualiteit voor het dagelijkse leven*, Tielt, 2008.
- B. Dicou en J. Klijnsma, *Vitale Vrijzinnigheid, Verslag van een onderzoek*, NPB en Remonstrantse Broederschap, Oktober 2001.
- C. ter Linden, *Wat doe ik hier in godsnaam? Een zoektocht*, Amsterdam, 2013.
- J. Litjens, *De reis naar binnen. Twaalf vrouwen en de kracht van hun spiritualiteit*, Utrecht, 2011.
- J. Litjens, *Werkplaats voor de ziel. Twaalf mannen en de kracht van hun spiritualiteit*, Utrecht, 2013.
- W.T. Gallwey, *Spelenderwijs werken*, Amsterdam, 2000.
- W. en A. van der Meiden, *Aandacht. Gids voor zinvol spreken*, Zoetermeer, 2012.
- A. Mulder en H. Snoek (red.), *Werken met diepgang. Levensbeschouwelijke communicatie in de praktijk van onderwijs, zorg en kerk*, Zoetermeer, 2012.
- H. Nouwen, *Een spiritualiteit van het leven*. Inleiding Barbara de Zwaan, Tielt, z.j.
- H. Nouwen, *Een spiritualiteit van de zorg*. Inleiding Wil Derkse, Tielt, z.j.
- J.P. van Oudenhoven en E. Giebels, *Groepen aan het werk*, 2010.
- J.W. van Saane, *Geloofwaardig leiderschap*, Zoetermeer, 2012.
- S. Stoppels, *Voor de verandering. Werken aan vernieuwing in gemeente en parochie*, Zoetermeer, 2010.
- *Van Vree's Vergaderwijzer*, Amsterdam, 1998.
- K. Wiertzema en P. Jansen, *Spreken in het openbaar*, Bussum, 1995.
- R. Zander en B. Zander, *De kunst van het mogelijke. Een nieuwe kijk op werk en privé*, TFC Trainingsmedia, Velp, 2003. (Antiquarisch verkrijgbaar)

Geestelijke verzorging

Docent: dr. J.H (Jan) Sonderen

Doelstelling

- Oriëntatie in het werkveld van de geestelijk verzorger.
- Kennismaking met de belangrijkste discussies rond geestelijke verzorging als zich ontwikkelende professie: theorie en methodiek.

Jaar 2

2 dagdelen, 2 studiepunten

Toetsing

Wordt nader bekend gemaakt.

Literatuur

Aanbevolen:

- A. Baart en C. Garbo, *De zorgval*, 2^e druk, Amsterdam, 2014.
- M.B. ter Borg, *Waarom geestelijke verzorging? Zingeving en geestelijke verzorging in de moderne maatschappij*, Nijmegen, 2000 (te bestellen via www.ksgv.nl).
- J.J.A. Doolaard (red.), *Nieuw Handboek Geestelijke Verzorging*, 2e druk, Kampen, 2006.
- J. Keij, *Levinas in de praktijk. Een handleiding voor het best mogelijke helpen, privé en in de zorg*, Zoetermeer, 2012.
- F. Kortmann, *Culturele competenties in psychiatrie en psychologie. Theorie en praktijk*, Assen, 2016.
- M. Kuilman en A. Uleyn, *Hulpverlener en zingevingsvragen*, Baarn, 1986 (te bestellen via www.ksgv.nl).
- H. Lammers en W. Smeets, *Handboek spiritualiteit in de palliatieve zorg*, Almere, 2015.
- R. van Leeuwen en B. Cusveller, *Verpleegkundige zorg en spiritualiteit. Professionele aandacht voor levensbeschouwing, religie en zingeving*, Utrecht, 2005/2014.
- R. van Leeuwen, C. Leget en M. Vosselman, *Zingeving in zorg en welzijn*, Amsterdam, 2016.
- K. en M. van der Kooi, *Goed gereedschap is het halve werk. De urgentie van theologie in pastoraat en zielzorg*, Utrecht, 2017.
- C. Menken-Bekius en H. van der Meulen, *Reflecteren kun je leren. Basisboek voor pastoraat en geestelijke verzorging*, Utrecht, 2010.
- J.H.M. Mooren, *Geestelijke verzorging en psychotherapie*, 3^e, herziene druk, Utrecht, 2008.
- J.H.M. Mooren (red.), *Bakens in de stroom. Naar een methodiek van het humanistisch geestelijk werk*, 2^e, herziene druk, Utrecht, 2013.
- J.H. Mooren, *Zin. Inleidende teksten in de humanistisch geestelijke begeleiding*, Utrecht, 2013.
- M. Lingsma en F. ten Hoedt, *Conflictcoaching*, 3^e druk, Soest, 2009.
- H. Prein, *Mediation in praktijk. Beroepsvaardigheden en interventietechnieken*, 4^e druk,

Amsterdam, 2010.

- A. Schreurs, *Psychotherapie en spiritualiteit in de praktijk*, Assen, 2012.
- R. van Schrojenstein Lantman, *Levensverhalen in het ziekteproces. Over geestelijke verzorging en interdisciplinaire samenwerking*, Dwingeloo, 2007.
- J. Smit, *Antwoord geven op het leven zelf. Een onderzoek naar de basismethodiek van de geestelijke verzorging*, Delft, 2015.
- E.J. Taylor e.a., *Tja, wat zal ik zeggen...Met cliënten in gesprek over spiritualiteit*, Zoetermeer, 2010.
- M. van Zanten-van Hattum, *Leren omgaan met zingevingsvragen*, 3^e druk, Nijmegen, 1999 (te bestellen via www.ksgv.nl).
- T.H. Zock, *Beroep of roeping? Geestelijke zorg in de 21ste eeuw*, Delft, 2011.
- T.H. Zock, *Niet van deze wereld? Geestelijke verzorging en zingeving vanuit godsdienstpsychologisch perspectief*, oratie Rijksuniversiteit Groningen, 13 maart 2007 (<http://irs.ub.rug.nl/ppn/30313271X>).
- Beroepsstandaard voor de geestelijk verzorger in zorginstellingen; zie www.vgvz.nl.
- *Tijdschrift Geestelijke Verzorging*. Zie www.vgvz.nl/over_de_vgvz/tgv.

Religieuze educatie en mystagogie

Docent: dr. M.F.M. (Tjeu) van den Berk

Oriëntatiejaar (jaar 1)

2 dagdelen, 2 studiepunten

Inhoud van de colleges

- Historische ontwikkelingen in de mystagogiek, mede aan de hand van T. van den Berk, *Mystagogie, Inwijding in het symbolisch bewustzijn*, Zoetermeer, 1999, de hoofdstukken 3, 5 en 7.
- Aandacht voor het mystagogisch belang van het werken met symbolen, mede aan de hand van Winnicott die het symbolisch bewustzijn als de basis van religieuze ervaring ziet.

Toetsing

Wordt nader bekend gemaakt.

Literatuur

Verplicht:

- T. van den Berk, *Mystagogie, Inwijding in het symbolisch bewustzijn*, Zoetermeer, 1999.

Aanbevolen:

- T. van den Berk, *Het numineuze*, z.p., 2005.
- T. van den Berk, *In de ban van Jung. Nederlanders ontdekken de analytische psychologie*, z.p., 2014.
- K. Bouwman, *De spiritualiteit van je kind*, Den Bosch, 2007.
- B. Hannah, *Jung, zijn leven en werk*, Deventer, 2000.